कविता - कुसुमाञ्जली

(कवितासंग्रह)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अर्न्तगत
नेपाली विभाग, रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विषयको
स्नातकोत्तर तह, द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

सिर्जनात्मक लेखन (सिर्जना - पत्र)

प्रस्तुतकर्ता
कृष्णहरि शर्मा दाहाल
रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस
नेपाली विभाग
प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं
२०६५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं

निर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक-शास्त्र संकाय अन्तर्गत रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पसका नेपाली मूल विषय लिएर अध्ययन गर्ने छात्र श्री कृष्णहरि शर्मा दाहालले स्नात्तकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि **कविता कुसुमाञ्जली** शीर्षकको कविता संग्रह प्रस्तुत सिर्जना पत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निकै परिश्रम पूर्वक थोरै समयमा सम्पादन गरिएको यस सिर्जना पत्रबाट म सन्तुष्ट छु । अतः यसको आवश्यक मूल्यांकनका लागि रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली शिक्षण समितिसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....

रमेशकुमार भट्टराई

मितिः- .२०६५/०६/०८

सह-प्राध्यापक

(निर्देशक)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पसको स्नातकोत्तर तह (नेपाली) द्वितीय वर्षका छात्र श्री कृष्णहरि शर्मा दाहालले दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको **कविता कुसुमाञ्जली** कविता संग्रह शीर्षकको सिर्जना पत्र उक्त तहको निम्ति उपयुक्त देखिन आएकाले स्वीकृत गरिएको छ ।

....	....	....
शंकर सुब्बा	रमेशकुमार भट्टराई	चिन्तामणि भट्टराई
सह-प्राध्यापक	सह-प्राध्यापक	
(विभागीय प्रमुख)	(निर्देशक)	(बाह्य परीक्षक)

कृतज्ञता ज्ञापन-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली शिक्षण समितिको स्नात्तकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजन पूरा गर्न **कविता कुसुमाञ्जली** शीर्षकको कविता संग्रह यो सिर्जना पत्र मैले आदरणीय गुरु सह-प्राध्यापक श्री रमेश कुमार भट्टराईज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हो । यस कार्यका लागि विषय र आवश्यक सामग्रीहरू समेत उपलब्ध गराई उहाले दिनुभएको सद्भावपूर्ण सल्लाह र सुझावप्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत सिर्जना कार्यको स्वीकृतिका लागि अवसर मिलाइदिने विभागीय प्रमुख सह-प्राध्यापक श्री शंकर सुब्बाप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत सिर्जनात्मक कार्यका लागि प्रत्यक्ष प्रेरणा र आवश्यक सल्लाहसमेत दिनु हुने आदरणीय गुरु उप-प्राध्यापक श्री रामप्रसाद ज्ञवाली र गुरु श्री चिन्तामणि भट्टराईप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी मलाई जन्म दिएर पालनपोषण गर्न र शिक्षादीक्षा दिनमा तल्लीन रहनुहुने मेरा स्व. पिता श्री दामोदर शर्मा दाहाल र स्व. माता पद्मकुमारी दाहाल तथा मेरा दाजुभाइ, दिदीबहिनी तथा भतिजा भतिजीहरूप्रति साधुवाद प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत सिर्जना पत्र सावधानीपूर्वक शुद्धसंग टङ्कण र मुद्रण गरेर सहयोग गरिदिनुहुने श्री वासुदेव घिमिरे र आदर्श कम्प्युटर ईन्स्टिच्युट, बनेपालाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा प्रस्तुत सिर्जना पत्रको उचित मूल्यांकनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस, नेपाली शिक्षण समितिसमक्ष यो सिर्जना पत्र पेश गर्दछु ।

प्रस्तुतकर्ता

....

श्री कृष्णहरि शर्मा दाहाल

रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस

नेपाली विभाग

प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौ

मिति: २०६५/०६/८

सिर्जना–पत्रको रूपरेखा

प्रस्तुत सिर्जना पत्रलाई पाँच परिच्छेदमा संगठित गरिएको छः

प्रथम - परिच्छेद :- सिर्जनात्मक लेखन सम्बन्धी प्राक्कथन

द्वितीय - परिच्छेद :- कविताको सैद्धान्तिक परम्परा

तृतीय - परिच्छेद् :- कविताको विधागत स्वरूप, आयाम र तत्त्व

चतुर्थ - परिच्छेद :- नेपाली कविताको परम्परा

पञ्चम - परिच्छेद :- कविता कुसुमाञ्जली कविता संग्रहको मूलपाठ र विवेचना

विषय-सूची

निर्देशकको सिफारिस

कृतज्ञता - ज्ञापन

संक्षेपीकृत - सूची

विषय - सूची

सिर्जना - पत्रको रूपरेखा

प्रथम - परिच्छेद

सिर्जनात्मक लेखनसम्बन्धी प्राक्कथन

१.१. सिर्जनात्मक - लेखनको परिचय १

१.२. सिर्जनात्मक - लेखनको शीर्षक १

१.३. सिर्जनात्मक - लेखनको प्रयोजन २

१.४. सिर्जनात्मक - लेखनको औचित्य महत्त्व र उपयोगिता २

१.५. सिर्जनात्मक - लेखनका निम्ति नाम दर्ता २

१.६. कविता लेखनको छनोट र पृष्ठभूमि ३

द्वितीय - परिच्छेद

कविताको सैद्धान्तिक परम्परा

२.१. साहित्यको एक विधाका रूपमा कविता ५

२.२ कविताको पृष्ठभूमि र विकास ५

२.३ कवि र कविता ७

२.४ कविताको परिचय र परिभाषा ८

२.४.१ कविताको पूर्वीय परिभाषा ८

२.४.२ कविताको पाश्चात्य परिभाषा १०

२.४.३ कविताको नेपाली परिभाषा ११

२.५ कविता सिर्जनाका कारक तत्त्व १२

२.५.१ कारक तत्त्वका सम्बन्धमा पूर्वीय दृष्टिकोण १३

	२.५.२ कारक तत्त्वका सम्बन्धमा पाश्चात्य दृष्टिकोण	१५
	२.५.३ कारक तत्त्वका सम्बन्धमा नेपाली दृष्टिकोण	१५
२.६	कविताको प्रयोजन	१६
	२.६.१ पूर्वीय साहित्यमा कविता प्रयोजन	१६
	२.६.२ पाश्चात्य साहित्यमा कविता प्रयोजन	१७
	२.६.३ नेपाली साहित्यमा कविता प्रयोजन	१७

तृतीय - परिच्छेद

कविताको विधागत स्वरूप, आयाम र तत्त्व

३.१.	कविताको विधागत स्वरूप	१९
३.२.	कविताको आयाम	२०
३.३.	कविताको विधागत वर्गीकरण	२०
	३.३.१. भाषाशैलीका आधारमा कविता	२१
	३.३.१.१. गद्यकविता	२१
	३.३.१.२. पद्यकविता	२२
	३.३.२. कथनपद्धतिका आधारमा कविता	२३
	३.३.२.१. लेखकीय कथनपद्धति	२३
	३.३.२.२. आख्यानीकृत कथनपद्धति	२३
	३.३.२.३. नाटकीकृत कथनपद्धति	२३
	३.३.३. संगठनका आधारमा कविता	२४
	३.३.३.१. मुक्त/अप्रबन्धात्मक कविता	२४
	३.३.३.२. बद्ध/प्रबन्धात्मक कविता	२६
३.४.	कविताका प्रमुख तत्त्व	२८
	३.४.१. शीर्षक	२९
	३.४.२. संरचना	२९
	३.४.३. विषयवस्तु	२९
	३.४.४. रसभावविधान	३०
	३.४.५. लयविधान	३१
	३.४.६. सौन्दर्यविधान	३१
	३.४.७. भाषाशैली	३२

३.४.८. कथनपद्धति ३२

३.४.९. व्यञ्जनाशक्ति / ध्वनि ३३

३.५. नेपाली कवितामा छन्दको प्रयोग र महत्त्व ३३

३.६. कविता र गीतको सम्बन्ध ३५

चतुर्थ - परिच्छेद

नेपाली कविताको परम्परा

४.१. प्राथमिक काल ३८

४.२. माध्यमिक काल ४१

४.३. आधुनिक काल ४२

४.३.१. परिष्कारवादी धारा ४३

४.३.२. स्वच्छन्दतावादी धारा ४४

४.३.३. प्रयोगवादी धारा ४४

४.३.४. समसामयिक धारा ४५

४.४. केही प्रतिनिधि कवि र कविता ४६

४.४.१. भानुभक्त आचार्य र **प्रश्नोत्तर** कविता ४७

४.४.२. मोतीराम भट्ट र **मलाई हिजोसम्म क्या क्या छकाए** गजल ४८

४.४.३. लेखनाथ पौड्याल र **पिाजडाको सुगा** कविता ४९

४.४.४. लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा र **शून्यमा शून्य सरी** कविता ५१

४.४.५. माधवप्रसाद घिमिरे र **यही हो मेरो मिथिला** गीतिकविता ५२

४.४.६. मोहन कोइराला र **फर्सीको जरा** कविता ५४

४.४.७. भरतराज पन्त र **मेघबिजुली विवाह** कविता ५५

पञ्चम- परिच्छेद

कविता - कुसुमाञ्जली कविताको मूलपाठ र विवेचना

५.१ कविता - कुसुमाञ्जली कविता संग्रहको मूलपाठ ५७

५.१.१ छन्दोबद्ध कविता ५७

क. शारदा वन्दना ५७

ख. शरदशोभा ५९

ग. गंगा महिमा ६०

घ. पशुपतिस्तोत्र ६१

ङ. सेतीनदी ६२
च. हिमाल महिमा ६४
छ. वसन्तशोभा ६५
ज. नेपाल महिमा ६६
झ. वर्षाको विछोड ६७
ञ. वाग्मती महिमा ६८
ट. काली गण्डकी ७१
ठ. आमा ७३
ड. चण्डेश्वरीस्तुति ७४
ढ. चन्द्रोदय वर्णन ७५
ण. सूर्योदय वर्णन ७७
त. सबै नेपाली ७८
थ. प्राकृत पोखरा ७९
द. प्रेमालाप ८१
ध. दशैंको शुभेच्छा ८२
न. झिलिमिली तिहार ८३
प. कर्मयोगी युवा ८५
फ. महाकविप्रति श्रद्धाञ्जली ८७
ब. माता-पितामा श्रद्धाञ्जली ८८
५.१.२ केही गीति कविता
क. प्रातस्तुति ८९
ख. हाम्रो नेपाल ९०
ग. खुकुरीवीर ९१
घ. मेरो नेपाल ९२
ङ. शान्तिगीत ९३
च. देशको माया ९४
छ. नयाँ नेपाल ९५
ज. नेपाल गौरव ९६
झ. कर्मगीत ९७
ञ. कति राम्रो ९८

ट. गौरव गीत ९९
ठ. लोकगीत १०१
ड. सन्देशमूलक लोकगीत १०२
ढ. ग्रीष्म चक्र १०३
ण. हेमन्त चक्र १०४
त. राघव कीर्तन १०५
५.२ कविता-कुसुमाञ्जली कविता संग्रहको विवेचना र मूल्याङ्कन १०६
५.३ उपसंहार १०८
सन्दर्भग्रन्थसूची

संक्षेपीकृत सूची

ई.	=	ईस्वी
क्र.सं.	=	क्रम संख्या
त्रि.वि.	=	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
चौ.सं.	=	चौथो संस्करण
ते.सं.	=	तेस्रो संस्करण
छै.स.	=	छैटौँ संस्करण
दो.सं.	=	दोस्रो संस्करण
डा.	=	डाक्टर
ने.रा.प्र.प्र.	=	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
ने.सं.	=	नेपाली संस्करण
पृ.	=	पृष्ठ
प्रा.लि.	=	प्राइभेट लिमिटेड
वि.सं.	=	विक्रम सम्बत्
सम्पा.	=	सम्पादक
सा.सं.	=	सातौं संस्करण
बा.सं	=	बाईसौं संस्करण